

PROBLEMA ȘI IMPORTANȚA ETICII RESPONSABILITĂȚII CA NECESITATE CONTEMPORANĂ

Alexandru SIKORSKI^{1*},
Vitalie MAFTEI²

¹U.T.M., FTA, Departamentul TPA, grupa TPA-191, Chișinău, R. Moldova

²USM, Facultatea Istorie și Filosofie, Departamentul FA., doctorand, Chișinău, R. Moldova

*Autorul corespondent: Alexandru Sikorski, sandusikorski@gmail.com

Abstract: Pentru societatea contemporană este necesar, imperativ să fie reconstruite relațiile om-om ca coeziune socială și politică, om-natură ca urmare a determinării esenței existențiale, dezvoltarea tehnico-științifică și cea spirituală în vederea stabilirii unei armonii subiective, la moment soluționarea acestor relații este condiționată de necesitatea rezolvării crizelor în care se află societatea umană cât și a continuității dezvoltării speciei umane. Etica responsabilității se prezintă a fi o fațetă care ar pute să sintetizeze aceste relații și să acorde o responsabilitate față de generațiile viitoare pentru acțiunile realizate la moment.

Cuvinte cheie: etica, etica responsabilității, responsabilitatea morală, știința, tehnica, civilizație tehnogenă

Introducere

În reflecțiile contemporane în ultimul timp o atenție sporită este acordată eticii responsabilității. Astăzi, etica responsabilității se cere a fi una dintre componentele principale din viața noastră. Dezvoltarea științei și a tehnicii nu pot fi privite separat de societatea umană, ba mai mult ele condiționează dezvoltarea societății, se poziționează ca fiind un criteriu de clasificare, etc. Progresul acestor științe a lăsat restantă dezvoltarea spiritualității umane, a conștiinței morale. Cu certitudine putem constata că datorită educației morale și responsabilității sociale, ne putem orienta activitățile către atingerea obiectivelor dorite, aceasta este una dintre principalele caracteristici ale dezvoltării spirituale umane.

Etica responsabilității nu a apărut întâmplător, ea este un rezultat particular al dezvoltării gândirii filosofice și etice a secolului XX. A înlocuit etica libertății (încurajarea voinței individuale) și a justiției (insistă asupra drepturilor egale pentru toți). Etica normativă tradițională a datoriei se cere de a fi înlocuită, completată fundamental și imperativ cu o etică a responsabilității. Etica responsabilității oferă individului de a se regăsi în viitor, dar în așa fel încât să ofere un viitor mai bun. Apare întrebarea de ce la sfârșitul secolului XX etica responsabilității a fost cea care a atras atenția asupra sa? Cert este că în concepțiile științifice și filosofice ale secolului XX, preocuparea pentru viitorul omului domină. În a doua jumătate a secolului XX - începutul secolului XXI umanitatea se confruntă cu un complex de probleme cauzate de tehnologizarea diferitelor sfere ale vieții publice. Soluționarea acestor probleme necesită abordări conceptuale noi pentru explicarea motivelor și consecințelor activității umane. Civilizațiile industriale orientate spre pragmatism, tehnocratism și bazându-se pe raționalitatea științifică au sesizat eșecul în depășirea riscurilor globale care afectează diverse sfere ale existenței sociale. Aceasta a dus la o criză a sistemului de valori, a comportamentului individual și de grup.

Abordarea preliminară conceptuală

Responsabilitatea este evidențiată ca fiind o caracteristică individuală, ce descrie capacitatea subiectului de a analiza în profunzime situația, de a prezice în prealabil consecințele acțiunilor sau inacțiunilor sale în această situație și de a face o alegere a formei acțiunilor sale, cu disponibilitate de a accepta consecințele alegerii ca inevitabile.

Termenul de „responsabilitate” (din lat. *respondere* - a răspunde) a fost constituit pentru prima dată în jurisprudență în a doua jumătate a secolului al XV-lea: se înțelege că cel care este de

vină trebuie să răspundă. După doctorul în filozofie și cercetătoarea Al-Ani N. M. cercetând originea conceptului de responsabilitate constată că - în multe limbi europene, cuvântul responsabilitate provine de la verbul latin „*respondere*”, care înseamnă „promisiune” sau, „a da în schimb”, iar în sens mai larg - „a răspunde”. Unul dintre primii care a folosit cuvântul „responsabilitate” este filosoful și juristul englez Jeremy Bentham (1748-1832), care în eseul său „Un fragment despre conducere” (1776) sub „responsabilitatea conducătorilor” a înțeles responsabilitatea lor raportată spre cetățeni, iar în a doua jumătate a secolului XVIII acest termen apare în lucrările lui David Hume și Immanuel Kant.

Responsabilitatea poate fi definită drept relația de dependență a persoanei de ceva, ce este perceput drept o bază determinantă pentru luarea deciziilor și acțiunii. Obiectul responsabilității pot fi oameni, generațiile viitoare, comunități, precum și animalele, mediul, valorile materiale, sociale și spirituale etc.

Pentru a determina esența principiilor responsabilității, trebuie să definim responsabilitatea morală. Responsabilitatea morală este o direcție în etică, care se caracterizează printr-un set de norme și reguli morale adoptate și utilizate în societate. În plus, responsabilitatea morală include o evaluare morală a acțiunilor și comportamentului nostru la general.

În ceea ce privește formele de responsabilitate, aceasta poate fi atât individuală, cât și colectivă. Este deosebit de importantă responsabilitatea internă a persoanei, fundamentul său spiritual, obiectivele, valorile, alegerea lor, percepția personală, inițiativa, efortul puternic pentru educația morală, motivația internă pentru acțiuni responsabile din punct de vedere moral. Responsabilitatea socială reflectă o relație semnificativă între societate și om. Responsabilitatea socială nu este individuală, ci colectivă. Dar responsabilitatea colectivă este totalitatea responsabilităților individuale ale fiecărui individ din colectiv.

Responsabilitatea, în linii generale, acționează ca cerința principală, care apare în fața unei ființe active, iar viitorul persoanei și al societății în ansamblu depinde de fundamentele acestei cerințe. Preluându-și responsabilitatea pentru o persoană, omul este conștient de o dependență morală față de ea, indiferent dacă este o altă persoană sau umanitatea în general, natura, spațiul etc. Aceasta este demnitatea și povara responsabilității. Secolul XX a devenit era unei noi înțelegeri calitative a obiectivelor existenței umane, care este îndreptată spre viitor. Trebuie menționat că, în perioadele problemelor sociale, morale, financiare, economice, politice, ecologice sau generale ale omenirii, tocmai responsabilitatea morală cu un caracter înalt a omului este pârgă și principalul mecanism progresiv în dezvoltarea omenirii. Astfel, responsabilitatea morală este solicitată cu cea mai mare importanță în situațiile de criză. Schimbarea conștientizării rolului responsabilității nu a fost una întâmplătoare. Dezvoltarea rapidă a științei și tehnologiei a făcut ca dominația anterior iluzorie, naivă, actual ireponsabilă a omului asupra naturii, să genereze problema echilibrului global între om și natură.

Determinarea concepțiilor istorice cu privire la etica responsabilității

În istoria gândirii filosofice, ideea de responsabilitate se dezvoltă în raport cu temele libertății: libertatea voinței, libertatea de acțiune, libertatea de alegere, dar și cu imputarea vinovăției. Tema responsabilității morale a fost abordată de mulți gânditori celebri, începând cu Aristotel, R. Descartes, T. Hobbes, J. Locke, J. Edward, I. Kant, G. V. F. Hegel, F. Nietzsche.

În secolul XX, problema responsabilității morale a fost dezvoltată de reprezentanții majorității școlilor filozofice E. Husserl, M. Scheler, M. Heidegger, K. Jaspers J. P. Sartre, A. Camus, E. Levinas, J. L. Nancy, R. Rorty, J. Ortega și Gasset, K. Mitchem, X. Lenk, Yu. Habermas, M. Weber, G. Jonas, etc. Unii filosofi ca J. Derrida, G. Strosson au pus sub semnul întrebării chiar posibilitatea existenței responsabilității morale.

Convențional în problema analizei istorice a eticii responsabilității sunt evidențiate două faze de dezvoltare. Așa-numita concepție clasică a responsabilității este caracteristică filosofiei moderne (nu putem exclude și reflecțiile antice), unde raționalismul modern a dus la o orientare individualistă a eticii. Ca subiect al raționalității, individul nu depinde de nimeni, el este liber. Libertatea și raționalitatea omului - mecanismele care sunt *o condiție* pentru apariția unei relații

de responsabilitate (nu însăși responsabilitatea, ca imperativ și esență a comportamentului uman). În filosofia lui I. Kant, această raționalitate se realizează sub forma unei legi morale a priori, un imperativ categoric bazat pe afirmația - *Faceți astfel încât maximul voinței voastre să aibă în același timp forța principiului dreptului universal*. Pentru I. Kant, cea mai înaltă lege morală nu necesită nicio dovadă, un consens special dezvoltat al oamenilor. Cel ce e rațional este deja atât de moral încât nu are sens să i se impună afirmații împotriva lui. Homo Sapiens este responsabil prin definiție. I. Kant a menționat că responsabilitatea morală este una dintre formele de autocontrol, adică se referă la responsabilitatea internă. Cu toate acestea, în etica lui I. Kant, o persoană este responsabilă doar pentru motivele acțiunilor, și nu pentru rezultatul activităților sale. O persoană ar trebui să fie responsabilă pentru acțiunile cu consecințe adverse, având în vedere relațiile cauză-efect. John Mill atribuie responsabilitatea pedepsei. Ce se înțelege prin responsabilitate morală? Responsabilitatea înseamnă pedeapsă.

Deci, concepția clasică a eticii responsabilității implică responsabilitatea subiectului pentru consecințele acțiunilor sale. Subiectul este independent și liber, are o minte atotputernică, este capabil să determine cu exactitate natura motivelor sale.

Concepția neclasică a eticii responsabilității este realizarea secolului XX. În secolul XX există o relativă respingere a concepției clasice asupra responsabilității, problema fiind noua realitate existențială. În concepția neclasică a responsabilității, problema principală constă în coordonarea intereselor oamenilor, corelația personală și socială, ca rezultat al întârzierii implementării standardelor etice a responsabilității în urma dezvoltării rapide ale științei, tehnologiei, economiei și politicii. Factura activității etice ale omului (lor) este restantă față de dezvoltarea științei și a tehnicii.

O contribuție esențială asupra dezvoltării eticii responsabilității a adus-o gânditorul germano-american Hans Jonas (1903-1993). Studiarea problemei responsabilității prin prisma eticii civilizației tehnologice este una semnificativă, ea constituie o nouă dimensiune a responsabilității umane globale. Hans Jonas a constatat că, principiul responsabilității în etică nu este unul obișnuit, poate periferic ci unul central. Etica responsabilității - aceasta este etica pentru civilizația tehnogenă. În lucrarea sa H. Jonas „Principiul responsabilității, Experiența eticii pentru civilizația tehnologică” descrie o schiță a unei noi etici construită în jurul principiului responsabilității pentru viitor, pe care Jonas îl afirmă drept un imperativ categoric. Hans Jonas scrie despre schimbarea naturii activității umane. Activitatea umană în sine implică responsabilitate. H. Jonas conectează direct responsabilitatea cu datoria și o ridică la rang de principiu. Astfel, responsabilitatea este înțeleasă de către el ca fiind - principiul fundamental al comportamentului uman. Responsabilitatea, potrivit lui H. Jonas, este obiectivă, transcendentă, deoarece este inițiată de existență și datoria umană în această existență. El a formulat un imperativ al responsabilității *Faceți astfel încât consecințele acțiunilor voastre să fie compatibile cu păstrarea unei vieți omenești pe Pământ*.

H. Jonas a creat o teorie sintetică, originală a responsabilității morale pentru viitor, în condițiile tehnologizării totale a întregii societăți umane. Etica responsabilității extinde obiectul responsabilității, care include întreaga biosferă și generațiile viitoare. Schimbă subiectul responsabilității - acum este reprezentat de umanitatea colectivă, în timp ce moralitatea tradițională este mai concentrată asupra individului. Conceptul de responsabilitate morală a lui H. Jonas este un model sintetic al teoriei etice, construit pe filosofia practică, clasică și practica, axată pe problemele urgente ale prezentului și viitorului omenirii.

La momentul de față constatăm că știința a ajuns la un așa nivel de importanță întrucât a nu începe să fie măsurată, reconstruită din punct de vedere a eticii ar însemna de facto să ne lăsăm în final conduși de ea. Legătura științei și etica este mai organică decât se crede în mod obișnuit. Știința și etica sunt științe pragmatice. Toate științele pragmatice sunt încărcate cu o componentă etică. În toate științele pragmatice, este necesar să se ia în considerare valoarea și atitudinile intenționate ale oamenilor. Orientarea etică a științelor pragmatice nu garantează auto-suficiența lor etică. Fiecare dintre științele pragmatice se ocupă doar de o singură clasă de evenimente și tocmai în înțelegerea științifică este suficientă de sine. Etica necesită o gamă sistemică,

cuprinzătoare, largă de relații interdisciplinare, și nu o evaluare fragmentată de apreciere a acțiunii. Ea se concentrează pe sinteza interdisciplinară. Rezultă că, atunci când analizăm problema responsabilității în raport cu știința, trebuie să distingem între aspectele sale interne și externe. Legăturile interdisciplinare cresc ponderea pragmaticului și, odată cu aceasta, componenta etică a științei. Societatea în ansamblu caută în primul rând să-și asigure viabilitatea sa, ceea ce înseamnă că acționează ca subiect etic și în această legătură supune știința, tehnologia și arta. Legăturile interdisciplinare consolidează potențialul etic și activitatea etică a tuturor științelor.

Știința conține o bază etică și pe departe fără probleme, pe bună dreptate adesea slab percepute. Răspunderea interdisciplinară a oamenilor de știință și a comunităților științifice completează responsabilitatea lor internă. Natura activității științifice a oamenilor de știință îi obligă să ia o poziție etică certă. La elaborarea problemelor de evaluare a tehnicii, au fost identificate următoarele valori de bază: dezvoltarea personalității și calitatea socială, bunăstarea oamenilor, sănătatea și siguranța acestora, rentabilitatea, utilitatea funcțională, calitatea ecologică a dispozitivelor tehnice, etc.

Concluzii

Determinăm faptul că etica responsabilității este conștientizarea problemelor sociale și asumarea voluntară a societății a responsabilității pentru consecințele acțiunilor sale.

Responsabilitatea morală este asociată cu o restructurare radicală a moralității individuale și sociale, a cunoștințelor și educației etice, prin crearea unui nou sistem de valori adecvat condițiilor și perspectivelor schimbătoare ale civilizației. Avem nevoie de o nouă paradigmă în cadrul căreia responsabilitatea morală să fie percepută nu numai ca un principiu instrumental, ci și ca bază a noii etici a civilizației tehnogene. Locul central din ea ar trebui să fie ocupat de categoria datoriei și responsabilității, înțelese în sens larg și având ca subiect societatea umană, dar ca obiect întreaga biosferă și generațiile viitoare de oameni. Etica trebuie să treacă de la reflecții despre natura și sensul acțiunii morale a omului, reflecții asupra normelor și valorilor umane la *morală vie*, în domeniul ecologic, științific, politic, tehnic, etc. Etica responsabilității elaborează problema responsabilității colective, solidaritate a omenirii. Etica responsabilității este chemarea contemporană ce se cere a fi cultivată în conștiința morală a omului ca rezultat a dezvoltării și importanței științei și tehnicii.

Referințe

1. ДАВЫДОВ Ю.Н. *Этика убеждения и этика ответственности*// *Этическая мысль*. - М., 2006. disponibil <http://www.e-reading.club/bookreader.php/108647/etika-ubezhdeniya-i-etika-otvetstvennosti-maks-veber-i-lev.html> (accesat 27.02.2020)
2. АЛЬ-АНИ Н.М. *Ответственность и её классическая и неклассическая парадигмы*. Журнал Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук 182-187. Научное издательство «Институт стратегических исследований» (июль 2014) disponibil <https://publikacia.net/archive/2014/7/1/45> (accesat 28.02.2020)
3. ESHLEMAN, ANDREW, "Moral Responsibility", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/sum2014/entries/moral-responsibility/> (accesat 27.02.2020)
4. COROCEA ECATERINA. *Etica responsabilității în societatea bazată pe cunoaștere*. Suceava 2015. Disponibil: [http://www.usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2015/rezumat/Rezumat%20teza%20d%20Corocea%20\(Croitor\)%20Ecaterina%20.pdf](http://www.usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2015/rezumat/Rezumat%20teza%20d%20Corocea%20(Croitor)%20Ecaterina%20.pdf) (accesat 20.02.2020)